

УДК 93/94 (477)

DOI: 10.17721/2413-7065.3(96).2025.339618

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ І ДУХОВНИХ ВТРАТ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ ВНАСЛІДОК РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Олексій ТРАЧУК

orcid.org/0000-0003-3490-8626

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка

email: oleksakolo@gmail.com

Галина ЛОЗКО

orcid.org/0000-0001-5865-7556

доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник

НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка

email: svaroh_7@ukr.net

Павло ШИДЛОВСЬКИЙ

orcid.org/0000-0001-6771-812X

кандидат історичних наук, доцент,

завідувач кафедри археології та музеєзнавства КНУ імені Тараса Шевченка

email: prehist@knu.ua

Ігор ВИННИЧЕНКО

orcid.org/0000-0003-3709-5528

кандидат географічних наук, доцент, старший науковий співробітник

кафедри країнознавства та туризму КНУ імені Тараса Шевченка

email: ingvar80@ukr.net

Любов ОТРОШКО

orcid.org/0000-0002-1204-7493

молодший науковий співробітник

НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка

email: otroshkoliubov@gmail.com

Анотація. Розглянуто організаційні заходи щодо реалізації роботи з дослідження матеріальних і духовних втрат населення Українського Полісся внаслідок російсько-української війни. Висвітлено, яким чином організована науково-дослідна робота, зокрема фахівців різних галузей гуманітарної науки, і як вона поєднується з ініціативами громадських об'єднань та підготовкою до впровадження в економіку держави на регіональному рівні.

Ключові слова: Україна, українознавство, українці, російсько-українська війна, матеріальні й духовні втрати, Українське Полісся, Київщина, Житомирщина, Чернігівщина.

Постановка проблеми. Російська військова агресія проти України завдає українському суспільству значних матеріальних та духовних втрат, які

© Москвич О., Шостак В., Столярчук Н.

потребують відновлення. Серед територій, що потерпають від війни, перебуває й Українське Полісся, що особливо постраждало від руйнувань, адже у 2022 р. тут велися активні бойові дії. У проєкті науково-дослідної роботи (далі – НДР) Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – НДІУ КНУ) «Матеріальні й духовні втрати населення Українського Полісся внаслідок російсько-української війни та їх подолання» (2025–2027 рр., державний реєстраційний № 0125U002317, керівник – О. Трачук) [29] передбачено здійснити міждисциплінарний аналіз матеріальних та духовних втрат населення Українського Полісся внаслідок війни та запропонувати практичні шляхи їх подолання.

Організаційна робота, яка проводиться щодо прикладних досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок, є важливим етапом, що визначає подальший вектор реалізації міждисциплінарних досліджень у галузі гуманітарних наук за спеціалізацією «історія та археологія, пам'яткознавство, музеєзнавство та менеджмент соціокультурної діяльності». Для забезпечення міждисциплінарного характеру проєкту було сформовано команду із представників різних наукових галузей, проведено попередній аналіз зацікавлених сторін та отримано від них підтримку і попередню згоду на подальшу співпрацю. Реалізація завдань проєкту потребує аналізу результатів минулих та здійснення нових наукових експедицій на Полісся для збору даних щодо матеріальних і моральних втрат та напрацювання можливих шляхів для їх подолання. Міждисциплінарний підхід

до дослідження матеріальних і духовних втрат населення внаслідок російсько-української війни важливо реалізувати, поєднуючи роботу щодо налагодження співпраці з університетськими науково-дослідними та навчальними підрозділами, місцевими органами громадського самоврядування та туристичними організаціями. Таке поєднання наукової (експедиційної), комунікативної (робота з державними або громадськими організаціями) та туристичної (співпраця з туристичними організаціями) роботи дає змогу охопити практичний та соціокультурний аспекти цього дослідження, показавши його інноваційний характер та економічну доцільність.

На етапі підготовки до конкурсу проєктів Міністерства освіти і науки України було важливо отримати підтримку з боку державних і недержавних організацій, які зацікавлені у співпраці та практичних результатах заявленого проєкту. Проєкт НДР НДІУ КНУ був підтриманий Державним агентством розвитку туризму України; Департаментом культури та туризму Київської обласної державної/військової адміністрації (далі – ОДА/ОВА); Управлінням культури та туризму Житомирської ОДА/ОВА; Департаментом культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської ОДА/ОВА; Українським державним інститутом культурної спадщини; Національним музеєм історії України; Всеукраїнською громадською організацією «Спілка археологів України»; Громадською спілкою «Асоціація чорнобильських туроператорів».

Особливо важливою стала підтримка проєкту Звягельським і Малинським краєзнавчими музеями Житомирщини.

Також між НДІУ КНУ і

Навчально-науковим інститутом філології та географічним факультетом КНУ було укладено договори про спільне партнерство з метою розширення і поглиблення змісту їхньої наукової, освітньої та практичної діяльності.

Підставою для виконання НДР став наказ Міністерства освіти і науки України від 25 лютого 2025 р. № 369 «Про затвердження переліку проєктів фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень, виконавцями яких є заклади вищої освіти та наукові установи, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України, які пройшли конкурсний відбір та фінансування яких розпочалося з 2025 р. за рахунок коштів Державного бюджету України» [21].

Метою статті є показати, які організаційні заходи щодо реалізації роботи з дослідження матеріальних і духовних втрат населення Київського та Житомирського Полісся внаслідок російсько-української війни були проведені за період березень – липень 2025 р.

Джерельна база дослідження. Подібні міждисциплінарні дослідження впливу російсько-української війни на матеріальну та духовну культурну спадщину України, що носять інтегративний характер, є інноваційними та необхідними. Адже, лише зафіксувавши руйнування культурної спадщини, згодом, після завершення війни, її можна відновити або хоча б зменшити втрати. Розвідки в цьому напрямі ведуться як українськими, так і міжнародними партнерами в межах різних грантових проєктів, зокрема Українського культурного фонду, певні проєкти розробляються на базі вітчизняних університетів, громадських об'єднань, територіальних громад,

військових адміністрацій і можуть бути використані туристичними організаціями тощо. Приміром, ведуться окремі галузеві дослідження безпекового аспекту впливу війни на соціально-економічні системи на базі Львівського державного університету внутрішніх справ [3].

Щодо аналізу втрат матеріальної культурної спадщини важливою є фіксація руйнувань археологічних та архітектурних об'єктів Українського Полісся. Групою моніторингу археологічних ландшафтів, до якої долучились і співробітники КНУ, було проведено низку робіт для встановлення ступеня втрат культурних ландшафтів у найбільш постраждалих від російської агресії областях України. На території Київщини та Чернігівщини зафіксовано значні ландшафтні перетворення, пов'язані з наслідками ведення воєнних дій та спорудження фортифікаційних споруд, та надано перші статистичні дані й аналіз характеру пошкоджень об'єктів культурної спадщини [1; 39; 40]. Результатом проведених досліджень є доведення, що знищення об'єктів культурної спадщини є наслідком загальної геноцидальної політики рф щодо української ідентичності та історії українського народу [37; 38].

Погодилися долучитися до нашого проєкту науковці Інституту археології НАНУ (А. Петраускас) та директор Малинського краєзнавчого музею В. Тимошенко. Ними розроблений туристичний маршрут археологічної спадщини «Древлянські гради» [26], в якому використано монографічне дослідження городищ древлян IX–XIII ст. Б. Звіздецького [9].

Проте комплексного міжгалузєвого інноваційного проєкту, який би фіксував матеріальні й духовні втрати

населення Українського Полісся внаслідок російсько-української війни та їх подолання, досі не було ані в Україні, ані поза її межами. Проект НДР, розроблений на базі НДІУ КНУ, носить інтегративний міждисциплінарний характер і є прикладним дослідженням, результати якого можуть бути використані при розробці державної стратегії з подолання матеріальних та духовних втрат населення Українського Полісся внаслідок російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Згідно з карткою та технічними завданнями проекту прикладного дослідження головна мета НДР – «виявити, схарактеризувати й оцінити матеріальні й духовні втрати населення поліських районів Житомирської, Київської та Чернігівської областей, спричинених російсько-української війною, та запропонувати дії, спрямовані на їх подолання» [29]. «Об'єктом дослідження є Українське Полісся як природний, історичний, культурно-етнографічний регіон України. Предметом дослідження є матеріальні та духовні втрати населення Українського Полісся (в межах Житомирської, Київської, Чернігівської областей), спричинені російсько-українською війною, та шляхи, способи й практики їх подолання» [11].

Важливим етапом реалізації проекту є виявлення руйнації культурних шарів у ході експедицій, пошук алгоритмів фіксації втрат з використанням коефіцієнтів цінності археологічної території, визначення культурно-хронологічної належності пам'яток і цінності зруйнованої ділянки внаслідок військових дій. Не менш важливими є визначення та подолання «соціальної травми», що виявляються через призму традиційного

родинного та духовного життя під час війни, зокрема через екзистенційний вимір переживань мешканців регіону, пошук шляхів релаксації й подальшого витіснення травми на периферію думок постраждалого населення України. Суттєвим також у контексті війни є висвітлення релігійно-аспектів, дослідження зміни міжконфесійних та державно-церковних відносин, відновлення сакральних місць і ландшафтів для подолання впливів війни на духовний світ українців. Інноваційності проекту надає концептуальне використання наслідків війни у туристично-екскурсійній діяльності, створення реєстрів матеріальних і культурних пам'яток, що постраждали під час повномасштабного вторгнення, розробка туристичних маршрутів та внесення нових місць пам'яті до них, розробка туристичних путівників, відеопродукції й довідкової інформації про вплив війни на довкілля та пам'ятні місця українською й англійською мовами до найпопулярніших у світі веб-ресурсів. Для реалізації НДР важливою частиною роботи є заходи, спрямовані на збір та систематизацію матеріалів, аналіз та узагальнення наявних та отриманих (оновлених) даних, фіксація результатів з проблематики дослідження матеріальних та духовних втрат населення внаслідок російсько-української війни. А також важливим для реалізації НДР є можливість апробації результатів досліджень на наукових, науково-практичних заходах та бізнес-форумах [11; 29].

Основними виконавцями НДР є: О. Трачук – керівник проекту, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник НДІУ КНУ; В. Ятченко (відповідальний виконавець) – доктор філософських наук, професор, завідувач

відділу культурології та культурної спадщини НДІУ КНУ; Г. Лозко – доктор філософських наук, професор, старший науковий співробітник НДІУ КНУ; І. Винниченко – кандидат географічних наук, доцент, старший науковий співробітник кафедри країнознавства та туризму КНУ; О. Любіцева – доктор географічних наук, професор, завідувачка кафедри країнознавства та туризму КНУ; Р. Терпиловський – доктор історичних наук, професор кафедри археології та музеєзнавства КНУ; П. Шидловський – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри археології та музеєзнавства КНУ. Інші учасники проекту: Л. Отрошко – молодший науковий співробітник НДІУ КНУ; провідні фахівці НДІУ КНУ В. Іванова та Г. Богданович [11; 29].

Невід'ємною частиною НДР є пошук контактів і налагодження співпраці з органами влади та місцевого самоврядування, що сприятиме подальшій розробці державної стратегії реалізації програми меморіалізації реальних

матеріальних і духовних втрат у сучасній російсько-українській війні та створення маршрутів місцями пам'яті. Тож проведена організаційна робота стосувалася налагодження співпраці з органами влади та місцевого самоврядування Київської, Житомирської та Чернігівської обласних державних (військових) адміністрацій.

Для забезпечення виконання прикладної міждисциплінарної інноваційної НДР спільними зусиллями представників НДІУ КНУ, кафедр археології та музеєзнавства, країнознавства та туризму КНУ було проведено ряд організаційних зустрічей з представниками виконавчих органів місцевого самоврядування, зокрема Київської та Житомирської областей (за період березень – липень 2025 р.).

Перша робоча зустріч виконавців проекту відбулась 24 березня 2025 р. як нарада, в якій взяли участь представники Департаменту культури та туризму Київської ОДА/ОВА – Д. Гончаренко;

**Фото 1. Перша робоча нарада виконавців НДР НДІУ КНУ, представників Київської ОДА/ОВА та фахівців інституцій досліджень пам'яток культурної спадщини (24.03.2025).
На фото (зліва направо): Я. Ліхолетов, Є. Захарченко, Д. Гончаренко, О. Трачук, П. Шидловський, М. Ієвлєв.**

Київського обласного центру охорони і наукових досліджень пам'яток культурної спадщини – О. Терещенко. Від КНУ імені Тараса Шевченка – О. Трачук, І. Винниченко, П. Шидловський. У робочій зустрічі також взяли участь фахівці Українського державного інституту культурної спадщини [13].

Учасники наради обговорили можливість та проблеми виконання НДР (у тому числі й про недостатнє фінансування «польового» періоду), орієнтовні плани та терміни її реалізації, а також розглянули «механізми» вирішення питань, що виникатимуть, зокрема, за сприяння територіальних громад [13].

О. Трачук відзначив, що головна мета дослідження – «спробувати за три роки виявити, схарактеризувати й оцінити матеріальні й духовні втрати населення поліських районів Житомирської, Київської та Чернігівської областей, спричинених російсько-української війною, і запропонувати дії, спрямовані на їх подолання, за підтримки Київської обласної адміністрації та органів місцевого самоврядування» [13].

І. Винниченко наголосив на важливості «туристської» складової проекту – не лише як вагомого засобу поширення відповідної інформації, а й національно-патріотичного виховання широкого загалу. Він також передав Департаменту культури та туризму Київської ОДА/ОВА збірку матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Сакральне та туризм» [32], ініціатором проведення та організатором якої була кафедра країнознавства та туризму КНУ. У матеріалах конференції висвітлюються та аналізуються питання втрат релігійного і паломницького туризму в Україні й світі через воєнні дії та їхні наслідки

(вітчизняний і зарубіжний досвід), значення фактора сакральності в гуманітарному проєкті «Місця пам'яті на мапі України» та ін. [13].

П. Шидловський повідомив про проблеми збереження археологічної спадщини, зумовлені внутрішніми чинниками організації пам'яткоохоронної справи та спричинені агресією РФ. Об'єкти археології перебувають у непроявленому стані й підрахунок втрат можливий лише після обстеження постраждалих від російської збройної агресії територій. Для виявлення втрат необхідне натурне обстеження пошкоджених ландшафтів, яке передбачає перевірку стану відомих та пошук нових археологічних об'єктів, зі створенням первинної пам'яткоохоронної документації [13].

У підсумку присутні узгодили подальший план заходів щодо ходу виконання НДР.

Друга робоча зустріч виконавців проєкту пройшла 22 травня 2025 р. у межах обласного заходу з туризму та культурної спадщини «Мандруй Житомирщиною» під патронатом Управління культури та туризму Житомирської ОДА/ОВА на базі Лугинської селищної ради Коростенського району Житомирської області. Подія відбулася в рамках реалізації Стратегії розвитку Житомирської області з важливою метою – «популяризації туристичного потенціалу регіону та пошуку нових ідей для розвитку малих громад через туризм і збереження культурної спадщини» [2].

Організатором заходу була Лугинська об'єднана територіальна громада (далі – ОТГ) на чолі з головою П. Мельником. Взяли участь: А. Бондарчук – начальник відділу охорони культурної спадщини, у справах релігій, національностей та

туризму Управління культури та туризму Житомирської ОДА; О. Іванова – начальник відділу культури та туризму виконавчого комітету Лугинської селищної ради. Також до заходу долучилися: О. Тарабукін – старший науковий співробітник Житомирського краєзнавчого музею, І. Нестерчук – кандидат географічних наук, доцент кафедри екології та географії Житомирського державного університету імені Івана Франка; С. Гераймович – завідувач Коростенського культурно-інформаційного центру; Л. Ренкас – Лугинський народний краєзнавчий музей; В. Григор'єва – методист Лугинської центральної бібліотеки; представники Коростенської, Олевської, Малинської та Овруцької ОТГ та ін. [2].

Програма обласного заходу складалася з урочистої, семінарської, виставкової, екскурсійної та розважальної частин. Експонувалася виставка робіт народних умільців громади «Творчість, що зберігає традиції»; для гостей були організовані екскурсії до вольєрів диких тварин та ін. [2].

З вітальним словом виступив голова Лугинської ОТГ П. Мельник. На семінарі були заявлені цікаві доповіді: «Розроблення єдиного маршруту місцями пам'яті. Локації Житомирської області» (А. Бондарчук); «Гастрономічний туризм Правобережного Полісся України» (І. Нестерчук); «Використання культурної спадщини для розвитку громади» (С. Гераймович); «Сторінками минулого Лугинщини» (Л. Ренкас). Важливою частиною заходу стали дві презентації: краєзнавчого альманаху «Світоч душі» (А. Іванова) та «Мочака – смачна традиція Лугинщини» (О. Іванова) [2].

До семінарської частини заходу онлайн (у форматі Zoom-конференції) долучилися співробітники Київського національного університету імені Тараса Шевченка О. Трачук, Л. Отрошко (НДІУ КНУ); І. Винниченко (кафедра краєзнавства та туризму КНУ); П. Шидловський (кафедра археології та музеєзнавства КНУ).

О. Трачук у своїй доповіді про реалізацію НДР «Матеріальні й духовні

Фото 2. Урочиста частина обласного заходу з туризму та культурної спадщини «Мандрюй Житомирщиною» на базі Лугинської селищної ради Коростенського району Житомирської області (22.05.2025).

втрасти населення Українського Полісся внаслідок російсько-української війни та їх подолання» підкреслив, що згідно з позицією Міністерства культури та інформаційної політики України «історична пам'ять про російсько-українську війну потребує меморіалізації, музеєфікації, а також документування». Тож така НДР розробляється вперше і має міждисциплінарний характер, адже для розв'язання проблеми залучені фахівці з різних галузей науки і це дасть змогу з різних боків вивчити питання. Загалом проєкт покликаний обґрунтувати необхідність переведення українського туризму, як у більшості країн Європи, зі сфери послуг у галузь економіки, що дасть можливість збільшити наповнення бюджетів ОТГ, областей і держави орієнтовно на 10%. Адже туристична сфера позитивно впливатиме на 50 інших галузей економіки України і має перспективу створення у повоєнний період сотні тисяч робочих місць.

Зокрема, керівник проєкту повідомив, що у НДР заплановано висвітлення

релігійно-історичних аспектів, зміни міжконфесійних та державно-церковних відносин, відновлення сакральних місць і ландшафтів. Розроблятиметься концепція використання наслідків війни у туристсько-екскурсійній діяльності, розроблено та апробовано конкретні екскурсії, туристичні путівники, створено відеопропродукцію та довідкову інформацію українською й англійською мовами до міжнародних веб-ресурсів. Також доповідач зазначив, що при розгляді духовного світу в умовах війни застосовуватиметься категорія «соціальна травма». Вона розглядатиметься крізь призму специфіки виявів традиційного родинного та духовного життя у час війни, витіснення травми на периферію думок поліщуків. Досліджуватиметься феномен соціальної травми, специфіки її проявів у регіоні Українського Полісся, зокрема вплив Чорнобильської трагедії та російсько-української війни. Отже, сьогодні з'явилися нові різновиди соціальної травми, зміни у міжособистісних, міжгрупових відносинах, трансформації

Фото 3. Виставка робіт народних умільців Лугинської ОТГ «Творчість, що зберігає традиції».

ціннісних орієнтацій жителів Українського Полісся. Цим аспектом виконання НДР займатиметься професор В. Ятченко.

Важливим науковець також назвав і аспект дослідження духовної культури ранніх етапів становлення українського етносу, формування світогляду предків українців, особливості автохтонної української культури, відновлення духовно-культурної спадщини українського народу та популяризації цих знань. Розкриття цього аспекту забезпечить професор Г. Лозко.

Також О. Трачук звернув увагу учасників заходу на широке коло досліджень з туристичної діяльності та краєзнавства, які передбачають розробку концепції використання наслідків російсько-української війни в регіоні Полісся у туристично-екскурсійній діяльності, що відповідає запитам суспільства й економічному розвитку держави. Інноваційну складову проєкту становлять результати, які мають доповнити отримані раніше дані, узагальнити та оформити їх у вигляді бази даних, карт, маршрутів екскурсій, апробованих та впроваджених у туристичну галузь економіки. Реалізацією цієї частини завдань проєкту займатимуться І. Винниченко та О. Любіцева.

П. Шидловський у своєму виступі про проблеми збереження археологічної спадщини акцентував увагу на пам'ятках археології і стані археологічних об'єктів на Житомирщині на поточний момент. Вчений підкреслив, що Житомирщина дуже багата на різноманітні археологічні пам'ятки, починаючи з доби палеоліту і завершуючи пам'ятками доби середньовіччя (городищами, курганами), тобто давньоруського часу, що також привертає увагу. Науковець навів приклад, що

нещодавно в Коростені були знайдені рештки середнього палеоліту, що достатньо сенсаційно, як для цих територій. Загалом, за поточним списком Міністерства культури та стратегічних комунікацій, на теренах Житомирщини нараховується 85 пам'яток археології місцевого значення і 12 пам'яток національного значення. Пам'ятки національного значення представлені переважно середньовічними городищами, багато з яких згадуються у давньоруських літописах. Станом на сьогодні спостерігається певний негативний вплив сучасної війни, внаслідок якої насамперед знижується рівень археологічних досліджень загалом по Україні й Житомирщини зокрема.

П. Шидловський у своєму виступі наголосив, що основною проблемою в умовах збройного конфлікту є ландшафтні втрати, зумовлені як активними бойовими діями, так і російською окупацією. Найбільше постраждали території Київської та Чернігівської областей, меншою мірою – Житомирщина. Втім значна шкода також завдана під час спорудження сучасних оборонних об'єктів – вогневих точок, траншей, бліндажів, які часто розташовуються на домінуючих елементах рельєфу. Саме ці локації нерідко збігаються з археологічними пам'ятками: городищами, курганами, валами тощо. Найбільш наочно цей процес простежується на Київщині, де майже кожне давньоруське городище слугує опорним пунктом для Збройних сил України (далі – ЗСУ). Однак ці процеси завдають серйозної шкоди культурному ландшафту, а археологічні об'єкти безпосередньо пов'язані з геоморфологією регіону та цілісністю геологічних та культурних нашарувань. Кадровий

аспект також став проблемним: ключові дослідники археологічної спадщини Житомирщини – А. Петраускас, І. Хоптинець, С. Переверзев – нині проходять службу у лавах ЗСУ, що суттєво вплинуло на зниження обсягу польових досліджень.

Водночас окреслено нові виклики, що постають перед науковою спільнотою. Йдеться, зокрема, про необхідність системної фіксації втрат археологічних об'єктів. Основна складність полягає в тому, що значна частина таких об'єктів, хоча і згадується в наукових звітах Інституту археології НАН України, досі не внесена до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. А відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» лише об'єкти, занесені до реєстру, визнаються пам'ятками в юридичному сенсі та підлягають державному захисту.

Отже, археолог підкреслив, що без попередньої процедури обліку будь-яка фіксація руйнувань культурного шару не матиме правових наслідків. Тому внесення пам'яток до державного реєстру є передумовою ефективного моніторингу втрат археологічної спадщини. Доповідач навів приклад Овруцького району як регіону із надзвичайною концентрацією археологічних пам'яток – від палеоліту до Київської Русі. Під час досліджень у Лугинському районі було виявлено комплекс палеолітичних пам'яток поблизу села Великий Дивлін. Проте ці об'єкти досі не внесені до державного обліку, оскільки не пройшли процедуру реєстрації.

Попри те, що Житомирська ОДА періодично подає документацію до експертної комісії, за останні роки не надійшло жодного пакета облікових

матеріалів саме на археологічні об'єкти. Таким чином, археологічна спільнота закликає до активізації процесу постановки пам'яток археології на державний облік. У межах виконання НДР передбачено кілька рівнів роботи з археологічною спадщиною: польовий етап – проведення розвідок на території Житомирщини (для цього необхідно отримати відповідні кваліфікаційні документи та дозволи Міністерства культури та стратегічних комунікацій України). Аналітичний етап – лабораторні дослідження з метою атрибуції знахідок. Це критично важливо для заповнення облікових карток, які вимагають визначення культурно-хронологічної належності об'єктів.

Як приклад перспективної території для реалізації ініціатив із меморіалізації та відновлення доповідач назвав село В'язівка Народицької селищної ОТГ Коростенського району. Тут зафіксовано руйнування традиційної дерев'яної архітектури – Покровської церкви кінця XIX ст., будівлі школи, приватних садиб. Археолог продемонстрував облікову картку церкви, яка є пам'яткою архітектури місцевого значення. Село зберігає численні елементи традиційного поліського побуту, включно з дерев'яним житловим будівництвом, залишками млина, автентичними господарськими спорудами. На думку П. Шидловського, збереження цієї автентики та створення етнопарку у В'язівці могло б стати основою для майбутнього культурного відродження громади та формування туристичних маршрутів.

Науковець зазначив, що одним із основних пріоритетів дослідження має стати постановка на державний облік відомих та нововиявлених пам'яток археології Житомирщини у співпраці з

органами місцевого самоврядування. Фінальним продуктом проєкту має бути картографування пошкоджених внаслідок російської агресії ділянок археологічних ландшафтів Житомирської, Київської та Чернігівської областей з розробкою бази даних для забезпечення електронної паспортизації об'єктів. Одним із результатів проєкту та складовою майбутнього відновлення регіонів має стати розробка туристичних маршрутів місцями пам'яті, пов'язаними із наслідками російської агресії.

П. Шидловський наголосив, що реалізація проєкту потребує підтримки з боку громад. Під час зустрічі досягнуто

домовленостей про співпрацю та обмін інформацією. Очікується, що підрозділи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування сприятимуть підготовці регіональних списків археологічних пам'яток та активізують роботу з обліку та захисту археологічної спадщини.

І. Винниченко у доповіді про розвиток туризму на Житомирщині зазначив, що попри значний потенціал для розвитку різних видів туризму (археологічного, історико-культурного, воєнного, гастрономічного, етноксогогенного, меморіального, фестивального, подієвого та ін.) Житомирщина й до сьогодні використовує його заледве на 5%. І однією

Фото 4. Церква Покрови Пресвятої Богородиці села В'язівка Народицької громади Коростенського району Житомирської області. Побудована в 1862 р. Пам'ятка архітектури національного значення (охоронний № 108). У березні 2022 р. зазнала значних руйнувань внаслідок російського вторгнення в Україну.

з головних причин такого становища є недостатня увага влади як обласного рівня, так і головно регіональної (ОТГ) до царини, яка може стати одним із «локомотивів» економіки та важливим засобом національно-патріотичного виховання широкого загалу (що особливо актуально в умовах російсько-української війни). Тож проект, який реалізує КНУ, має на меті як отримання нових знань (які «працюватимуть» на розвій Українського Полісся у повоєнний час), так і привернення уваги загалу до індустрії гостинності – важливої не лише з огляду на її економічну спроможність та важливу ідейно-духовну складову буття, а й популяризації України в світі. Вітчизняні та іноземці фахівці завважають, що відразу ж після закінчення війни на Україну очікує туристський «бум» [5; 20]. Саме тому слід належно готуватись до цього вже сьогодні, і в створюваному туристському продукті вагомими мають бути різні «складові»: як ті, що зазнали наруги або ж знищені (у тому числі пам'ятки археології, історії, культури, архітектури, містобудування, монументального мистецтва), так і ті, що є популярними у туристського загалу – місця, які в різний спосіб пов'язані з алохтонами (Полісся, як і держава загалом, не є моноетнічним регіоном), важливими історичними подіями, непересічними постаннями, унікальностями (природними та антропогенного походження) тощо. Отже, зауважив І. Винниченко, виконавці проекту мають надію не лише на розуміння його важливості владою різних рівнів, а й на співпрацю, наслідком якої має стати створення належного турпродукту.

Святковості, різноманітності, вишуканості заходу надали: бандуристка,

солістка та художня керівниця Житомирської обласної філармонії імені Святослава Ріхтера, амбасадорка Житомирщини та української пісні за кордоном, володарка Гран-прі конкурсів в Італії, Польщі та Іспанії, художня керівниця фольклорного ансамблю національного обряду «Родослав», володарка Золотої зірки Міжнародного пісенного конкурсу імені Квітки Цісик С. Ніконорова; ансамбль «Світанок»; народний колектив «Лугинчани»; гурт «Відродження» Лугинського будинку культури; танцювальний колектив Лугинського будинку дитячої творчості; народний фольклорно-етнографічний колектив с. Калинівка «Калина»; викладач Лугинської музичної школи С. Кузьмич. Також участь у заході брали працівники Лугинської центральної бібліотеки та бібліотеки для дітей на чолі з А. Івановою, а також Л. Драпаковська, М. Карповець, Н. Устименко, місцеві майстри та майстрині [2].

Організатори та учасники сподіваються, що проведення подібних заходів – початок для подальшої співпраці з науковими та освітніми установами і Лугинщина стане своєрідним магнітом на туристичній мапі України.

Виконавці НДР домовилися, що буде розроблено програму дій у разі виявлення руйнації культурних шарів, алгоритми фіксації втрат території, визначення культурно-хронологічної належності пам'яток.

Не підлягає сумніву, що вагомою частиною НДР є апробація результатів досліджень, зокрема на наукових конференціях, читаннях, дискусійних платформах, етнографічно-дослідницьких заходах тощо.

За темою НДР П. Шидловський взяв участь в англомовній дискусії

“Why Archaeology Matters? Ukrainian perspective”, що відбулася в Музеї Національного університету «Києво-Могилянська академія» 6 лютого 2025 р. У своєму виступі науковець окреслив ключові виклики, з якими стикається українська археологія під час війни. Він наголосив на необхідності моніторингу втрат, фіксації руйнувань та збереження археологічних пам'яток, а також звернув увагу на нестачу фахівців у цій сфері, що є критичним для ефективного захисту культурної спадщини. Одним із ключових результатів дискусії стало досягнення домовленостей про співпрацю між кафедрою археології та музеєзнавства КНУ та Управлінням цивільно-військового співробітництва [41].

Також П. Шидловський взяв участь у науковій дискусії “Ukrainian Culture and Heritage at Risk: International and Ukrainian Perspectives” («Українська культурна спадщина під загрозою») в КНУ імені Тараса Шевченка 9 квітня 2025 р. Участь у заході також взяли: С. Теліженко – вчений секретар

Інституту археології Національної академії наук України (далі – НАН України); І. Зоценко – науковий співробітник Інституту археології НАН України; Йан Кайт – професор відділення антропології Університету Нотр-Дам (The University of Notre Dame) у Сполучених Штатах Америки (далі – США); Вільям Донарума – професор департаменту телебачення та театру Університету Нотр-Дам, США; модератор О. Іванова, Національний університет «Києво-Могилянська академія». «Зробити видимими, показати світові ті руйнації, які спричиняє ця жахлива війна, науковці вважають своєю головною місією», – зазначив П. Шидловський, представляючи американських колег [8]. Антрополог, доктор філософії, професор Йан Кайт втретє приїхав до України. Він переконаний, що «російське вторгнення – це війна насамперед за культуру, спроба знищити українську спадщину» [8]. Під час перебування в Україні науковці зі США спільно з українськими колегами, зокрема науковцями КНУ, «планують

Фото 5. Наукова дискусія “Ukrainian Culture and Heritage at Risk: International and Ukrainian Perspectives” у КНУ 09.04.2025 р.

На фото (зліва направо): О. Іванова, Йан Кайт, П. Шидловський.

відвідати звільнені райони Київщини, Чернігівщини та Житомирщини, щоб опитати й зібрати історії мешканців, які зазнали жахів окупації» [8]. У ході дискусії йшлося не лише про знищення культурних споруд та об'єктів внаслідок війни, а й про «викорінення міжпоколінної пам'яті». «Мова, пісні, одяг, традиції – це речі, які визначають національну належність людей і сукупно стають надбанням людства. За словами професора Йана Кайта, найбільш ефективним способом правдиво донести світові правду про Україну – це розповідати історії її людей» [8]. П. Шидловський зауважив, що через війну з міркувань безпеки закордонні фахівці змушені долати безліч бюрократичних перепон, щоб потрапити до України та проводити дослідження культурної спадщини, зруйнованої війною [8; 15; 16].

Інші виконавці НДР взяли участь у V Всеукраїнських наукових читаннях з міжнародною участю «Свою Україну любіть!» (05 червня 2025 р., м. Київ, НДІУ КНУ), де мали змогу виступити з доповідями: «Травматичний досвід населення Українського Полісся під впливом російсько-української війни» (В. Ятченко); «Реконструкція поліського святкового календаря на основі автентичних вірувань поліщуків: літній цикл» (Г. Лозко); «Трансформація суспільної свідомості: проблема недовіри в українському суспільстві в умовах війни» (Г. Богданович); «Досвід меморіалізації реальних втрат у сучасній російсько-українській війні та створення Єдиного маршруту місць пам'яті на Київському та Чернігівському Поліссі» (Л. Отрошко); «Організація міждисциплінарних досліджень матеріальних і духовних втрат населення Українського Полісся внаслідок

російсько-української війни та їх подолання» (О. Трачук, Л. Отрошко) [27].

Ще однією складовою організації науково-дослідної роботи науковців КНУ є пошук архівних матеріалів попередніх наукових експедицій у район Українського Полісся та їх наукове опрацювання.

О. Трачуком відновлена робота групи істориків осередку Українського історичного товариства імені Олександра Оглоблина (В. Тимошенко) та археологів (Л. Чміль, А. Петраускас, А. Борисов) над спадщиною О. Оглоблина – організатора комплексних експедицій 1932 і 1936 років досліджень Житомирського Полісся [34]. Упродовж 1945–1980-х років представниками народознавчих та етнолінгвістичних центрів Росії, України та Білорусі проводилися комплексні експедиції на Полісся у рамках реалізації програми «Поліського етнолінгвістичного атласу» [4]. Протягом 1988–1996 рр. Інститут археології НАН України проводив дослідження на Житомирщині за програмою «Звід пам'яток історії та культури Житомирської області» [33], а Овруцькою експедицією (1996–2008) під керівництвом А. Томашевського була відкрита палеолітична стоянка та пам'ятка часів Київської Русі [7, с. 70]. У 2016 р. дослідження Житомирського Полісся продовжилося етнологічно-археологічною експедицією НДІ українознавства Міністерства освіти і науки України та Інституту археології під керівництвом Л. Залізняка, у результаті якої науковці знайшли переконливі свідчення на користь безперервного етногенетичного розвитку місцевого населення Овруцького кряжу протягом останнього тисячоліття [7, с. 61]. Дослідження Житомирського Полісся експедицією

О. Оглоблина продовжилося фахівцями Інституту археології НАНУ в 2019 р. Було обстежено місця розташування колишніх залізоробних рудень XVII–XIX ст., розташованих у районі Малина у східній частині Житомирської області [25].

Також О. Трачук виступив із доповіддю «Експериментальна археологія та етнографія в туризмі Українського Полісся» на секції «Історико-культурна спадщина як база розвитку туризму», яка працювала в межах IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Туризм: міжнародний досвід та національні пріоритети» під патронатом кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету, що відбулася в Житомирі 2 травня 2025 р. [35]. На цій конференції було досягнуто попередньої домовленості щодо співпраці в напрямку «Археологічні тренди як туристичний ресурс» з головою Житомирської обласної організації «Архео» Н. Трускавецькою [36].

Г. Лозко провела оцифрування та релігієзнавче дослідження приватного архіву учасника Чорнобильської експедиції 1997–1999 рр. етнографа А. Шкарбана, зокрема автентичного народного обряду «Щоб війна закінчилася», записаного у селах Київського і Житомирського Полісся. Вона зазначила, що цей обряд належить до апотропеїчної жіночої магії та виявляється реліктовим явищем української культури, а отже, особливо цінним, і становить наукову новизну. Дослідниця виявила структуру, елементи, символіку, вимоги до учасниць обряду, використання ритуального хліба та священне значення обряду; з огляду на актуальність цієї народної традиції під час довготривалої російсько-української

війни запропоновано способи відновлення (реставрації) унікального народного обряду та необхідність подальшого його дослідження етнологами, релігієзнавцями та істориками [19].

Для виконання НДР також важливо скористатися досвідом громадських організацій, які підтримуються міжнародними партнерами, та їхніми напрацюваннями під час збору та фіксації інформації про руйнування внаслідок військових дій.

До прикладу, в рамках проекту «Термінова підтримка ЄС для громадянського суспільства», що впроваджується Ініціативним центром сприяння активності та громадського розвитку ICAP Єднання за фінансової підтримки Європейського Союзу, створено сайт під назвою «Релігія в огні» (<https://uk.religiononfire.mar.in.ua>), на якому розміщуються задокументовані дані про пошкоджені чи зруйновані релігійні об'єкти та місця поклоніння різноманітних українських релігійних організацій під час російсько-української війни в Україні. Для зручної навігації сайтом релігійні об'єкти фільтруються за типами споруд, релігійною належністю, ступенем пошкодження, областями та за датою. Проект був ініційований ГО «Майстерня академічного релігієзнавства», яка ним опікується з березня 2022 р. Громадська організація діє з 2004 р. і складається з молодих науковців-релігієзнавців провідних вищих навчальних закладів України. На сьогодні вона, на добровільних засадах, об'єднує понад 30 студентів, аспірантів, викладачів та молодих науковців з України, які професійно провадять релігієзнавчі дослідження [6]. Матеріали за результатами моніторингу фактів пошкодження та руйнування релігійних споруд внаслідок

повномасштабного російського воєнного вторгнення в Україну в період із 24 лютого 2022 р. по 2 лютого 2025 р. можуть бути використані у правозахисній діяльності, академічних дослідженнях та публічних дискусіях щодо впливу війни на релігійну сферу України [30].

Також потрібно скористатися досвідом роботи команди виконавців, яка працює над збором інформації щодо зруйнованих та відновлених об'єктів разом із міжнародними партнерами та владою на місцях. Їхня робота узгоджена з Генеральним штабом ЗСУ, що засвідчує безпечність діяльності цього проекту. За підтримки Міжнародного фонду «Відродження» колективом було розроблено інтерактивну «Карту Руїнувань та Відновлення» (керівник проекту – С. Миткалик, директор громадської організації «Антикорупційний штаб»), де накопичується інформація про всі пошкоджені чи зруйновані внаслідок російського вторгнення в Україну об'єкти цивільної інфраструктури, а також відомості щодо відновлювальних робіт. Об'єкти на карті містять інформацію про розташування (координати), адресу, орієнтовний період відновлення, дату руйнування, кошторис відновлення, фотографії до руйнування, самого руйнування та процесу відновлення і його завершення, посилання на джерело інформації про подію, компанію, яка відновила об'єкт [10].

Отже, ключовим моментом під час виконання прикладної НДР є експедиційна діяльність. Під час виїздів на місця, що постраждали від руйнувань, спричинених російсько-українською війною, науковці провадять пошук актуальної інформації задля збереження історико-культурної спадщини. Крім того, учасники проекту ведуть роботу з

обласними реєстрами пам'яток Українського Полісся та архівами забутих матеріалів комплексних експедицій ХХ ст.

За ініціативою НДІУ КНУ в межах НДР з метою збору етнографічної, релігієзнавчої, фольклорної інформації була започаткована комплексна українознавча експедиція «Полісся–2025», учасники якої фіксують руйнацію об'єктів спадщини на місцях. Особлива увага приділяється археологічній спадщині, що виявилася більш вразливою, ніж вважали раніше. До виконання НДР залучені провідні археологи КНУ – професор Р. Терпиловський та доцент П. Шидловський, провідні фахівці з туризму КНУ – професор О. Любіцева та доцент І. Винниченко, а також співробітники НДІУ КНУ – професор Г. Лозко та Л. Отрошко, які здійснюють польові археологічні, етнографічні, релігієзнавчі та туризмологічні дослідження на регулярній основі [17; 23; 31].

Експедиційний виїзд відбувся 8 червня 2025 р. Директор НДІУ КНУ доктор філософських наук, професор Р. Додонов та заступник директора доктор історичних наук Н. Гаврилук відвідали місто Чернігів, де взяли участь у смисловому форумі «Трійця: покликання, софійність, соборність (до 1700-ліття Першого Вселенського Собору)», що відбувся у відновленому Свято-Троїцькому соборі. Директор Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній» Н. Реброва повідомила, що під час війни на території заповідника були «прильоти», які пошкодили тротуарну плитку і дах службової будівлі заповідника. Влучень безпосередньо в головні храми не було, але середньовічні конструкції постраждали від ударної хвилі близьких вибухів. У Борисоглібському

соборі розкололася шиферна плита. Ці руйнування науковці зафіксували у вигляді цифрових фотоматеріалів [23].

Того ж дня, 8 червня 2025 р., Г. Лозко з доповіддю про міжнародний досвід охорони сакральної обрядовості брала участь у Першій етнографічно-дослідницькій конференції за участю науковців із Київщини, Львівщини, Рівненщини у місті Дубровиця (Рівненська область, Сарненський район) [14]. Захід організовано КЗ «Рівненський обласний центр народної творчості» Рівненської обласної ради на чолі з директором І. Рачковською спільно з відділом освіти, культури, туризму, молоді та спорту Дубровицької міської ради в рамках заходів із охорони елементів нематеріальної культурної спадщини. На конференції виступили також провідні науковці та дослідники традиційної культури Ж. Янковська – доктор філософських наук, професор Національного університету «Острозька академія», яка акцентувала увагу на ролі освітніх і культурних закладів у збереженні

нематеріальної спадщини, та Ю. Рибак – кандидат мистецтвознавства, доцент Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка, який розкрив музичний дискурс традиції «Водіння Кúста». У межах заходу відбулося урочисте відтворення одного із найдавніших дохристиянських обрядів Полісся «Водіння Кúста», який зберігся у селі Сварицевичі Дубровицької громади та охороняється державою згідно із Національним переліком елементів нематеріальної культурної спадщини України [24]. Дослідження та науковий підхід до цієї регіональної традиції – це важливий аспект охорони та збереження обряду як сакрального явища. Він пов'язаний із культурою пам'яті предків, вшанування померлих героїв та членів роду, а відтак – збереження родової та народної пам'яті [28].

Також Г. Лозко здійснила наукову реконструкцію язичницького календаря на матеріалі вірувань поліщуків: весняний цикл. Вона запропонувала реконструкцію народного календаря,

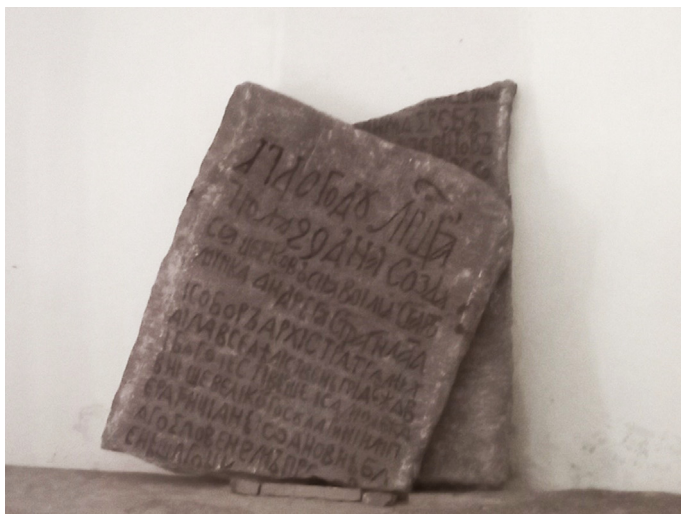

Фото 6. У Борисоглібському соборі розкололася шиферна плита-днище від гробниці внаслідок російського обстрілу.

що вперше спирається на наукове дослідження української астрономічної школи (І. Климишина), зокрема весняного Новоліття, узгодження весняних свят з природним настанням весняного рівнодення (Великодня) та реконструкцію цілого комплексу обрядів культу предків (Проводи, Русалії, Куст). Дослідниця розглянула систему поминальних весняних свят та їхньої символіки, уявляє про птахів як посередників між світами живих людей і Вирієм, у якому перебувають душі предків, висловила припущення про існування на Русі віри в реінкарнацію душі. Робота Г. Лозко про реконструкцію давнього календаря має бути продовжена (літні, осінні й зимові цикли) [18].

Науковці сподіваються, що українознавча експедиція «Полісся–2025» продовжить свою роботу у межах прикладної міждисциплінарної НДР НДІУ КНУ.

8 липня 2025 р. виконавці НДР НДІУ КНУ О. Трачук, Г. Лозко, І. Винниченко, П. Шидловський, Л. Отрошко взяли участь у черговій нараді з організації

роботи щодо виходу проєктів НДІУ КНУ на міжнародний ринок проєктів і технологій у форматі Zoom-конференції. Засідання організував і провів головний спеціаліст з інновацій НДЧ КНУ імені Тараса Шевченка, кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник О. Бедюх. Науковці обговорили можливості розробки актуальної пропозиції для розміщення на онлайн-ресурсі EU Funding & Tenders Portal (europa.eu). Крім того, були розглянуті варіанти розміщення на ресурсах Consortium EEN-Ukraine (Enterprise Europe Network, EEN) проєктної пропозиції для пошуку партнерів та надання розробкам інноваційного характеру, впровадження в туристичну галузь економіки України та пошуку перспектив виходу проєктів НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка на міжнародний рівень міжгалузевої та міжінституційної співпраці [12; 22].

Для результативності НДР дуже важливо налагоджувати співпрацю між місцевими органами влади і

Фото 7. Відтворення/реконструкція одного із найдавніших дохристиянських обрядів Українського Полісся «Водіння Куста». На фото (зліва направо): Г. Лозко, дівчина в образі «Куста», Ж. Янковська, І. Рачковська.

самоврядування, громадськими організаціями, вчителями та учнями, науковцями – фахівцями з історії, археології, краєзнавства, країнознавства, пам'яткознавства і туризму (укладати угоди про співпрацю) щодо організації розвитку туризму Житомирщини, Київщини, Чернігівщини та сусідніх областей, підготовки інформації про місцеві матеріальні й духовні пам'ятки історії та культури як туристичні об'єкти на тематичних маршрутах пам'яті.

Висновки. Таким чином, у статті показано, які організаційні та експедиційні заходи вжито колективом авторів щодо реалізації НДР НДІУ КНУ з дослідження матеріальних і духовних втрат населення Київського, Чернігівського та Житомирського Полісся внаслідок російсько-української війни за період березень – липень 2025 р. Для виконання НДР застосовано міждисциплінарний підхід, що поєднує зусилля фахівців науки, культури, освіти, державних органів влади та територіальних органів самоврядування, освітян, учнів, студентів та аспірантів. Висвітлено, яким чином організована науково-дослідна робота, зокрема фахівців різних галузей гуманітарної науки (істориків, археологів, краєзнавців, музеєзнавців, знавців пам'яткоохоронної діяльності, релігієзнавців, етнографів та фахівців з туризму), і як вона поєднується з ініціативами громадських об'єднань та підготовкою до впровадження в економіку держави на регіональному рівні у вигляді створення інноваційного продукту для його подальшого використання у різних сферах, що задіяні у пошуку шляхів подолання матеріальних та духовних втрат населення Українського Полісся внаслідок російсько-української війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буйських, А., Шидловський, П., Івакін, В. Моніторинг пам'яток археологічної спадщини України під час військової агресії рф. *Київські збірники історії, археології, мистецтва та побуту*. 2023. № IV. С. 3–15. URL: <https://doi.org/10.55389/2786-5797.2023.01.01> (дата звернення: 30.08.2025).
2. В Лугинській громаді відбувся обласний захід з туризму та культурної спадщини «Мандруй Житомирщиною». 24.05.2025. URL: <https://lugynska-gromada.gov.ua/news/1748068389/> (дата звернення: 30.08.2025).
3. Вплив війни на соціально-економічні системи: безпековий аспект: колективна монографія / за заг. ред. М. І. Копитко, З. Р. Кісіль. Львів, 2024. 394 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/7280> (дата звернення: 30.08.2025).
4. Гілевич, І. Польові дослідження російських і білоруських етнологів та етнолінгвістів на теренах Полісся України у 1945–1980-х рр. *Народознавчі зошити*. 2014. № 1 (115). С. 38–47. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2014-1/7.pdf> (дата звернення: 30.08.2025).
5. Гончарова, К. Через рік Україна буде у топ-5 країн світу для відвідування туристами, – експерт. *РБК-УКРАЇНА*. URL: www.rbc.ua/ukr/travel/cherez-god-ukraina-budet-top-5-stran-mira-1657633433.html (дата звернення: 30.08.2025).
6. Громадська організація «Майстерня академічного релігієзнавства». URL: www.mar.in.ua (дата звернення: 30.08.2025).
7. Залізник, Л. Л. Києворуське коріння автохтонного населення Овруччини (За результатами роботи Овруцької експедиції 2016 р.). *Українознавство*. 2016. № 3 (60). С. 60–74. URL: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/141215> (дата звернення: 30.08.2025).
8. Зберегти український світ: лекція американського професора Йана Кайта. 16.04.2025. URL: <https://knu.ua/en/news/13578> (дата звернення: 30.08.2025).

9. Звіздецький, Б. А. *Городища IX – XIII ст. на території літописних древлан*. Київ, 2008. 176 с.
10. Карта відновлення. Про проект. URL: <https://reukraine.shtab.net/about> (дата звернення: 30.08.2025).
11. Картка проекту прикладного дослідження «Матеріальні й духовні втрати населення Українського Полісся внаслідок російсько-української війни та їх подолання».
12. Кафедра країнознавства та туризму КНУ імені Тараса Шевченка. 08.07.2025. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1D2RFyebzx/> (дата звернення: 30.08.2025).
13. Кафедра країнознавства та туризму КНУ імені Тараса Шевченка. 24.03.2025. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1BaXZu9tyM/> (дата звернення: 30.08.2025).
14. КЗ «Рівненський обласний центр народної творчості» Рівненської обласної ради. 09.06.2025. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1B8tJafMSv/> (дата звернення: 30.08.2025).
15. Круглий стіл про культурну спадщину в Україні. Частина 1. Paleoethnological Research. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=uYP0_QDbgrc (дата звернення: 30.08.2025).
16. Круглий стіл про культурну спадщину в Україні. Частина 2. Paleoethnological Research. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3WfSk1VBU0g> (дата звернення: 30.08.2025).
17. Лозко, Г. Відродження європейських автохтонних релігій як стратегія збереження ідентичності. *Українознавство*. 2023. № 3 (88). С. 206–221. URL: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/287630> (дата звернення: 30.08.2025).
18. Лозко, Г. Наукова реконструкція язичницького календаря. На матеріалі вірувань поліщуків: весняний цикл. *Українознавчий альманах*. 2025. Вип. 36. С. 93–100.
19. Лозко, Г. Поліський обряд «Щоб війна закінчилася» в етнографічних записах Андрія Шкарбана. *Українознавство*. 2025. № 2 (95). С. 195–207. URL: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/331421> (дата звернення: 30.08.2025).
20. Марків, Н. Історики та письменники розповіли, яким бачать майбутнє країни. *Вечірній Київ*. 2023. 20 січня.
21. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 лютого 2025 р. № 369 «Про затвердження переліку проектів фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень, виконавцями яких є заклади вищої освіти та наукові установи, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України, які пройшли конкурсний відбір та фінансування яких розпочалося з 2025 р. за рахунок коштів Державного бюджету України». *Міністерство освіти і науки України*: офіційний веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-pereliku-proiektiv-fundamentalnykh-naukovykh-doslidzhen-prykladnykh-naukovykh-doslidzhen-vykonavtsiamy-iakykh-ie-zaklady-vyshchoi-osvity-ta-naukovi-ustanovy-shcho-nalezhat> (дата звернення: 30.08.2025).
22. Науково-дослідний інститут країнознавства КНУ імені Тараса Шевченка. 12.07.2025. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1AtbQT5pmz/> (дата звернення: 30.08.2025).
23. Науково-дослідний інститут країнознавства КНУ імені Тараса Шевченка. 13.06.2025. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/share/p/19ifgzXgMo/> (дата звернення: 30.08.2025).
24. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. Нематеріальна культурна спадщина України. *Міністерство культури та стратегічних комунікацій України*. URL: <https://mcsc.gov.ua/wp-content/uploads/2025/07/nacziionalnyj-perelik-elementiv-nks-stantom-na-16.07.2025.pdf> (дата звернення: 30.08.2025).
25. Петраускас, А. В., Козюба, В. К., Тимошенко, В. І. Слідами Поліської експедиції 1932 р.: новітні обстеження рудень

XVII—XIX ст. на Малинщині. *Археологія і давня історія України*. 2023. Вип. 3 (48). С. 135–147.

26. Петраускас, А. Древлянські гради. *Городища і замчища Житомирщини*. Вип. 1. Київ; Житомир, 2022. 192 с.

27. Програма V Всеукраїнських наукових читань з міжнародною участю «Свою Україну любіть!» (05.06.2025 р., м. Київ, НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка). Київ, 2025. 17 с. URL: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/332643> (дата звернення: 30.08.2025).

28. Рачковська, І. В. Обряд водіння Куста як прояв культу померлих на Поліссі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2024. № 2 (96). С. 46–57. URL: <http://philosophy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/316818> (дата звернення: 30.08.2025).

29. Реєстраційна картка НДР «Матеріальні й духовні втрати населення Українського Полісся внаслідок російсько-української війни та їх подолання». Державний реєстраційний номер 0125U002317. *УкрІНТЕІ. НДДКР ONLINE*. URL: <https://nddkr.ukrintei.ua/> (дата звернення: 30.08.2025).

30. Релігія в огні: Три роки війни у цифрах. *Звіт за результатами проекту «Релігія в огні» (24 лютого 2022 року – 2 лютого 2025 року)*. Київ, 2025. 9 с. URL: <https://www.mar.in.ua/wp-content/uploads/2025/03/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82-%D0%B7%D0%B0-3-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf> (дата звернення: 30.08.2025).

31. Розпорядження директора НДІУ КНУ «Про українознавчу експедицію Полісся–2025» від 04.06.2025.

32. *Сакральне та туризм*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 28 квітня 2023 р.). Київ, 2023. 325 с. URL: <https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2023/05/zbirka-sakralne-ta-turyzm.pdf> (дата звернення: 30.08.2025).

33. Томашевський, А. Відділ давньоруської та середньовічної археології. Інститут археології Національної академії наук

України. URL: <https://iananu.org.ua/strukturalia/naukovi-viddili/viddil-davnoruskoji-ta-serednovichnoji-arkheologii/spivrobotniki-dr/tomashevskij-a-p> (дата звернення: 30.08.2025).

34. Трачук, О. В. Дослідження О. Оглоблиним виробництва заліза на землях древлян Правобережного Полісся. *Українознавство*. 2025. № 2. С. 122–144. URL: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/331417> (дата звернення: 30.08.2025).

35. Трачук, О. В. Експериментальна археологія та етнографія в туризмі Українського Полісся. *Туризм: міжнародний досвід та національні пріоритети*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Житомир, 02 травня 2025 р.). Житомир, 2025. С. 49–52.

36. Трускавецька, Н. Є. Археологічні тренди як туристичний ресурс. *Туризм: міжнародний досвід та національні пріоритети*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Житомир, 02 травня 2025 р.). Житомир, 2025. С. 52–54.

37. Ivanysko, S., Kazakevych, G., Shydlovskiy, P. Cultural Heritage in the Russo-Ukrainian War: a Victim in the Conflict. *Complutum*. 2024. № 35. P. 191–214. URL: <https://doi.org/10.5209/cmpl.95930> (дата звернення: 30.08.2025).

38. Shydlovskiy, P., Kuijt, I., Skorokhod, V., Zotsenko, I., Ivakin, V., Donaruma, W., Field, S. The Tools of War: conflict and the destruction of Ukrainian Cultural Heritage. *Antiquity*. 2023. URL: <https://doi.org/10.15184/aqy.2023.159> (дата звернення: 30.08.2025).

39. Shydlovskiy, P., Telizhenko, S., & Ivakin, V. Archaeological Heritage as a Target during War. *The European Archaeologist*. 2022. Issue 74. P. 36–43. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7492858> (дата звернення: 30.08.2025).

40. Shydlovskiy, P., Telizhenko, S., Ivakin, V. Archaeological Monitoring in War-Torn Ukraine. *The Historic Environment: Policy & Practice*. 2023. Volume 14. Issue 2. P. 154–180. URL: <https://doi.org/10.1080/17567505.2023.2209835> (дата звернення: 30.08.2025).

41. Why Archaeology Matters? Ukrainian

Perspective. *Археологія НаУКМА*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JtferUNzpLQ> (дата звернення: 30.08.2025).

REFERENCES

1. Buiskykh, A., Shydlovskiy, P., Ivakin, V. (2023). Monitoring of Monuments of Archaeological Heritage of Ukraine during the Military Aggression of the Russian Federation. *Kyiv Anthologies of History, Archaeology, Art and Life*. № IV. pp. 3–15. [online] Available at: <https://doi.org/10.55389/2786-5797.2023.01.01> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
2. *A Regional Event on Tourism and Cultural Heritage "Travel through Zhytomyr Region" was Held in the Luhynska Community*. (2025). May 24, 2025. [online] Available at: <https://lugynska-gromada.gov.ua/news/1748068389/> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
3. Kopytko, M., Kisil, Z., eds. (2024). *The Impact of War on Socio-Economic Systems: Security Aspect*. Collective Monograph. Lviv: LvDUVS. 394 p. [online] Available at: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/7280> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
4. Hilevykh, I. (2014). Field Studies of Russian and Belarusian Ethnologists and Ethnolinguists in the Territories of Polissia of Ukraine in 1945–1980s. *Narodoznavchi zoshyty* (Ethnological Notebooks), № 1 (115), pp. 38–47. [online] Available at: <https://nz.lviv.ua/archiv/2014-1/7.pdf> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
5. Honcharova K. (2025). In a Year, Ukraine will be Among the Top 5 Countries in the World for Tourists, – Expert. *RBC-UKRAINE*. [online] Available at: www.rbc.ua/ukr/travel/cherez-god-ukraina-budet-top-5-stran-mira-1657633433.html [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
6. *Public Organization "Maisternia of Academic Religious Studies"*. (2025). [online] Available at: www.mar.in.ua [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
7. Zalizniak, L. (2016). *Kievan Rus Roots of the Autochthonous Population of Ovruch Region (Based on the Results of the Ovruch Expedition of 2016)*. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), № 3 (60), pp. 60–74. [online] Available at: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/141215> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
8. *Save the Ukrainian World: a Lecture by American Professor Ian Kuijt*. (2025). April 16, 2025. [online] Available at: <https://knu.ua/en/news/13578> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
9. Zvizdetskyi, B. (2008). *Hillforts of the 9th – 13th Centuries in the Territory of the Chronicled Drevlyans*. Kyiv. 176 p. [in Ukr.]
10. *Recovery Map. About the Project*. [online] Available at: <https://reukraine.shtab.net/about> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
11. *Application Research Project Card "Material and Spiritual Losses of the Population of Ukrainian Polissya as a Result of the Russian-Ukrainian War and their Overcoming"*. [in Ukr.]
12. Department of Regional Studies and Tourism, Taras Shevchenko National University of Kyiv. July 08, 2025. (2025). *Facebook*. [online] Available at: <https://www.facebook.com/share/p/1D2RFyebzx/> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
13. Department of Regional Studies and Tourism, Taras Shevchenko National University of Kyiv. March 24, 2025. (2025). *Facebook*. [online] Available at: <https://www.facebook.com/share/p/1BaXZu9tyM/> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
14. Cultural Center "Rivne Regional Center of Folk Art" of the Rivne Regional Council (2025). June 9, 2025. [online] *Facebook*. Available at: <https://www.facebook.com/share/p/1B8tJafMSv/> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
15. Scientific Event on Cultural Heritage in Ukraine. Part 1. Paleoethnological Research. [online] *YouTube*. Available at: https://www.youtube.com/watch?v=uYP0_QDbgrc [Accessed 30 August 2025]. [in Ukr.]
16. Scientific Event on Cultural Heritage in Ukraine. Part 1. Paleoethnological Research. [online] *YouTube*. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=3WfSk1VBu0g> [Accessed 30 August 2025]. [in Ukr.]
17. Lozko, H. (2023). Revival of European Autochthonous Religions as an Identity

Preservation Strategy. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 3 (88), pp. 206–221. [online] Available at: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/287630> [Accessed 30 August 2025]. [in Ukr.]

18. Lozko, H. (2025). Scientific Reconstruction of the Pagan Calendar. Based on the Beliefs of the Polishchuk People: the Spring Cycle. *Ukrainoznavchyi almanah* (Almanac of Ukrainian Studies), Issue 36, pp. 93–100. [in Ukr.]

19. Lozko, H. (2025). Polissia Rite “To End the War” in the Ethnographic Records of Andrii Shkarban. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 2 (95). Pp. 195–207. [online] Available at: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/331421> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]

20. Markiv, N. (2023). Historians and Writers Told how They See the Country's Future. *Vechirni Kyiv*. January 20. [in Ukr.]

21. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of February 25, 2025 No. 369. “On Approval of the List of Projects of Basic Scientific Research, Applied Scientific Research, Implemented by Higher Education Institutions and Scientific Institutions Belonging to the Sphere of Management of the Ministry of Education and Science of Ukraine, which Passed the Competitive Selection and Financing of Which Started in 2025 at the Expense of the State Budget of Ukraine.” *Ministry of Education and Science of Ukraine*: official website. [online] Available at: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-pereliku-proiektiv-fundamentalnykh-naukovykh-doslidzhen-prykladnykh-naukovykh-doslidzhen-vykonavtsiamy-iakykh-ie-zaklady-vyshchoi-osvity-ta-naukovi-ustanovy-shcho-nalezhat> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]

22. Research Institute of Ukrainian Studies of Taras Shevchenko National University of Ukraine. June 12. (2025). *Facebook*. [online] Available at: <https://www.facebook.com/share/p/1AtbQT5pmz/> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]

23. Research Institute of Ukrainian Studies of Taras Shevchenko National University of

Ukraine. June 13. (2025). *Facebook*. [online] Available at: <https://www.facebook.com/share/p/19ifgzXgMo/> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]

24. National List of Elements of the Intangible Cultural Heritage of Ukraine. Intangible Cultural Heritage of Ukraine. (2025) *Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine*. [online] Available at: <https://mcsc.gov.ua/wp-content/uploads/2025/07/naczionalnyj-perelik-elementiv-nks-stanom-na-16.07.2025.pdf> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]

25. Petrauskas, A. V., Koziuba, V. K., Tymoshenko, V. I. (2023). In the Footsteps of the Polissya Expedition of 1932: the Latest Surveys of the Autumn of the 17th – 19th Centuries in the Malyn Region. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy* (Archaeology and Ancient History of Ukraine), Issue 3 (48), pp. 135–147. [in Ukr.]

26. Petrauskas, A. (2022). Drevliansky Castles. *Fortified Sites and Castle Sites of Zhytomyr Region*. Issue 1. Kyiv; Zhytomyr, 192 p. [in Ukr.]

27. “Love Your Ukraine!”: Program of the V All-Ukrainian Scientific Readings with International Participation (2025). (June 05, 2025, Kyiv, Research Institute of Ukrainian Studies of Taras Shevchenko National University of Ukraine), 17 p. [online] Available at: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/332643> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]

28. Rachkovska, I. (2024). The Rite of Driving the Kust as a Manifestation of the Cult of the Dead in Polissia. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filozofski nauky* (Bulletin of the Ivan Franko Zhytomyr State University. Philosophical Sciences), No. 2 (96), pp. 46–57. [online] Available at: <http://philosophy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/316818> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]

29. Registration Card of Scientific and Research Work “Material and Spiritual Losses of the Population of Ukrainian Polissia as a Result of the Russian-Ukrainian War and their Overcoming”. State Registration Number

- 0125U002317. *UkrINTEI. NDDKR ONLINE*. [online] Available at: <https://nddkr.ukrintei.ua/> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
30. Religion in Fire: Three Years of War in Figures. Report on the Results of the "Religion in Fire" Project (February 24, 2022 – February 2, 2025). (2025). Kyiv, 9 p. [online] Available at: <https://www.mar.in.ua/wp-content/uploads/2025/03/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82-%D0%B7%D0%B0-3-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
31. Order of the Director of the Research Institute of the Taras Shevchenko National University of Kyiv "On the Ukrainian Studies Expedition Polissya-2025", June 4, 2025. [in Ukr.]
32. *Sacred and Tourism*: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Kyiv, April 28, 2023) (2023). Kyiv, 325 p. [online] Available at: <https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2023/05/zbirka-sakralneta-turyzm.pdf> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
33. Tomashevskiy, A. Department of Ancient Russian and Medieval Archaeology. *Institute of Archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine*. [online] Available at: <https://iananu.org.ua/struktura-ia/naukovi-viddili/viddil-davnoruskoji-ta-serednovichnoji-arkheologiji/spivrobitniki-dr/tomashevskij-a-p> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
34. Trachuk, O. (2025). Research by O. Ohloblin on Iron Production in the Lands of the Drevlians of Right-Bank Polissya. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 2, pp. 122–144. [online] Available at: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/331417> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Ukr.]
35. Trachuk, O. (2025). Experimental Archaeology and Ethnography in Tourism of Ukrainian Polissya. *Tourism: International Experience and National Priorities: Materials of the IV All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference* (Zhytomyr, May 2, 2025). Zhytomyr, pp. 49–52. [in Ukr.]
36. Truskavetska, N. (2025). Archaeological Trends as a Tourist Resource. *Tourism: International Experience and National Priorities: Materials of the IV All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference* (Zhytomyr, May 2, 2025). Zhytomyr, pp. 52–54. [in Ukr.]
37. Ivanysko, S., Kazakevych, H., Shydlovskiy, P. (2024). Cultural Heritage in the Russian-Ukrainian War: a Victim in the Conflict. *Complutum*, 35 (1), 191–214. [online] Available at: <https://doi.org/10.5209/cmpl.95930> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Eng.]
38. Shydlovskiy, P., Kuijt, I., Skorokhod, V., Zotsenko, I., Ivakin, V., Donaruma, W., Field, S. (2023). The Tools of War: Conflict and the Destruction of Ukrainian Cultural Heritage. *Antiquity*. [online] Available at: <https://doi.org/10.15184/aqy.2023.159> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Eng.]
39. Shydlovskiy, P., Telizhenko, S., Ivakin, V. (2022). Archaeological Heritage as a Target during War. *The European Archaeologist*, Issue 74, 36–43. [online] Available at: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7492858> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Eng.]
40. Shydlovskiy, P., Telizhenko, S., Ivakin, V. (2023) Archaeological Monitoring in War-Torn Ukraine. *The Historic Environment: Policy & Practice*, Volume 14, Issue 2, pp. 154–180. [online] Available at: <https://doi.org/10.1080/17567505.2023.2209835> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Eng.]
41. Why Archaeology Matters? Ukrainian Perspective. *Archaeology of National University of Kyiv Mohyla Academy*. [online] Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=JtferUNzplQ> [Accessed 30 Aug. 2025]. [in Eng.]

Summary

**ORGANIZATIONAL MEASURES FOR THE IMPLEMENTATION
OF THE WORK ON THE RESEARCH OF THE MATERIAL
AND SPIRITUAL LOSSES OF THE POPULATION OF UKRAINIAN
POLISSIA AS A RESULT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR**

Oleksii TRACHUK

orcid.org/0000-0003-3490-8626

Candidate of Historical Sciences, senior research fellow
of RIUS of Taras Shevchenko National University of Kyiv
email: oleksakolo@gmail.com

Halyna LOZKO

orcid.org/0000-0001-5865-7556

Doctor of Philosophical Sciences, professor, lead research fellow
of RIUS of Taras Shevchenko National University of Kyiv
email: svaroh_7@ukr.net

Pavlo SHYDLOVSKYI

<https://orcid.org/0000-0001-6771-812X>

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Archaeology and Museology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
prehist@knu.ua

Ihor VYNNYCHENKO

<https://orcid.org/0000-0003-3709-5528>

Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor, Senior Researcher,
Department of Regional Studies and Tourism,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
ingvar80@ukr.net

Liubov OTROSHKO

orcid.org/0000-0002-1204-7493

junior research fellow
of RIUS of Taras Shevchenko National University of Kyiv

The relevance of the research. Russian military aggression against Ukraine causes Ukrainian society constant significant material and spiritual losses that require restoration. Among the territories suffering from the war is Ukrainian Polissya, which was particularly affected by the destruction, as active hostilities were conducted here in 2022. In the research project of the Research Institute of Ukrainian Studies of Taras Shevchenko National University of Kyiv “Material and Spiritual Losses of the Population of Ukrainian Polissya as a Result of the Russian-Ukrainian War and their Overcoming” (2025–2027, state registration number 0125U002317) it was planned to conduct an interdisciplinary analysis

of the material and spiritual losses of the population of Ukrainian Polissya as a result of the war and to propose practical ways to overcome them.

The **purpose** of the work is to show the organizational measures taken to implement the work on the study of material and spiritual losses of the population of Kyiv and Zhytomyr Polissya as a result of the Russian-Ukrainian war, which were carried out during the period March – July 2025.

Conclusions. The article shows the organizational, expeditionary, scientific and analytical work and testing of the research results carried out by the team of authors on the implementation of the research work of the Research Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv on the study of material and spiritual losses of the population of Kyiv, Chernihiv and Zhytomyr Polissya as a result of the Russian-Ukrainian war for the period March – July 2025. An interdisciplinary approach was applied, combining the efforts of specialists in science, culture, education, state authorities and territorial self-government bodies, educators, pupils, students and postgraduates in working on research. It is explained how the work is organized, in particular by specialists from various branches of the humanities (historians, archaeologists, local historians, museologists, experts in monument protection, religious scholars, ethnographers, and tourism specialists) and how its results are combined with the initiatives of public associations and preparation for implementation in the state economy at the regional level in the form of creating an innovative product for its further use in various spheres involved in finding ways to overcome the material and spiritual losses of the population of Ukrainian Polissya as a result of the Russian-Ukrainian war.

Keywords: Ukraine, Ukrainian studies, Ukrainians, Russian-Ukrainian war, material and spiritual losses, Ukrainian Polissya, Kyiv region, Zhytomyr region, Chernihiv region.